

ZBORNİK RADOVA
SA XXI NAUČNOG SKUPA

EMPIRIJSKA ISTRAŽIVANJA U PSIHOLOGIJI

27–29. MART, 2015.

FILOZOFSKI FAKULTET, UNIVERZITET U BEOGRADU

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU
LABORATORIJA ZA EKSPERIMENTALNU PSIHOLOGIJU
FILOZOFSKI FAKULTET, UNIVERZITET U BEOGRADU

ZBORNİK RADOVA SA XXI NAUČNOG SKUPA

EMPIRIJSKA
ISTRAŽIVANJA U
PSIHOLOGIJI

27–29. MART, 2015.

FILOZOFSKI FAKULTET, UNIVERZITET U BEOGRADU

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU
LABORATORIJA ZA EKSPERIMENTALNU PSIHOLOGIJU
FILOZOFSKI FAKULTET, UNIVERZITET U BEOGRADU

PROGRAMSKI ODBOR

Prof. dr Aleksandar Kostić
Prof. dr Dejan Todorović
Prof. dr Ivan Ivić
Prof. dr Jasmina Kodžopeljić
Prof. dr Nenad Havelka
Prof. dr Slobodan Marković
Prof. dr Snežana Smederevac
Prof. dr Sunčica Zdravković
Prof. dr Svetlana Čizmić
Prof. dr Mirosava Đurišić Bojanović
Viši naučni saradnik dr Dragica Pavlović Babić
Doc. dr Goran Opačić
Doc. dr Iris Žeželj
Doc. dr Oliver Tošković
Doc. dr Nevena Buđevac
Doc. dr Ksenija Krstić
Doc. dr Borjanka Batinić
Doc. dr Dragana Stanojević
Doc. dr Zoran Pavlović
dr Janko Međedović
Naučni saradnik dr Ljiljana Lazarević (predsednik)

UREDNICI

Prof. dr Slobodan Marković
Viši naučni saradnik dr Dragica Pavlović Babić
Doc. dr Oliver Tošković
Naučni saradnik dr Ljiljana Lazarević
Olga Marković Rosić

ORGANIZACIONI ODBOR

Prof. dr Slobodan Marković

Viši naučni saradnik dr Dragica Pavlović Babić

Doc. dr Oliver Tošković

Naučni saradnik dr Ljiljana Lazarević

Olga Marković Rosić

Lektura: mr Milorad Rikalo

Prelom: Marija Stefanović

IDEOLOŠKE POZICIJE POLITIČKIH PARTIJA: ŠTA KAŽU BIRAČI, A ŠTA PREDIZBORNI PROGRAMI PARTIJA?

Zoran Pavlović^{1,3} i Bojan Todosijević²

¹Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Univerzitet u Beogradu

²Institut društvenih nauka, Univerzitet u Beogradu

Pitanje odnosa ideoloških pozicija političkih partija i birača već duži niz godina predmet je intenzivnih istraživanja, a pokušaji „merenja” njihove saglasnosti su brojni. Predmet ovog rada je analiza odnosa percepcije L-D ideoloških pozicija vodećih političkih partija u Srbiji od strane njihovih birača i L-D pozicije političkih partija izvedene iz njihovih predizbornih dokumenata. Empirijsku osnovu rada čine podaci prikupljeni u postizbornoj studiji sprovedenoj neposredno nakon izbora 2012. g. na reprezentativnom uzorku punoletnih građana Srbije (N=1568), kao i analiza sadržaja predizbornih programa šest relevantnih političkih partija/koalicija. Analizirana je saglasnost procena birača o poziciji relevantnih političkih partija na L-D skali (prosek na jedanaestostepnoj skali, 0 – levo/10 – desno) i pozicija političkih partija na ideološkom kontinuumu izvedenih iz predizbornih programa (iskazana L-D indeksom koji predstavlja relativni odnos procentualne zastupljenosti 13 „levičarskih” i 13 „desničarskih” kategorija u predizbornom programu; raspon od -1/levo do +1/desno). Rezultati analize pokazuju da glasači navedene stranke u proseku svrstavaju na desnu stranu kontinuumu (prosek na L-D skali: DS=5.29, LDP=6.31, SNS=6.28, URS=6.17, DSS=5.09); izuzetak je SPS koji se opaža kao levičarska stranka (3.83). Analiza sadržaja pokazuje, međutim, da je na osnovu vrednosti L-D indeksa izvedenog iz predizbornih programa većina partija bliža levom nego desnom polu ideološkog kontinuumu (DS=-.26, LDP=-.10, SNS=-.09, DSS=-.10, SPS=.47, URS=.15). Procene ideološke pozicije partija iz dva izvora nisu saglasne ($\rho=-.14$, $p=.78$). U zaključku se ukazuje na potencijalne implikacije dobijenih nalaza za neke od vodećih modela političkog ponašanja, pre svega racionalnog modela.

Ključne reči: ideologija, levica-desnica, političke partije, Srbija.

³ zoran.pavlovic@f.bg.ac.rs

Uvod

Ideološki kontinuum levo-desno (L-D) ima važnu ulogu u analizi političkog ponašanja i teoretisanju o demokratskom procesu. Koriste ga kako političke partije, kao široki konceptualni okvir u koji smeštaju svoje složene političke agende, tako i birači, kao vid „prečice” u razumevanju političkog procesa i donošenju adekvatne političke odluke. Poseban značaj ideologiji pridaje se unutar racionalnog/ekonomskog modela izbornog ponašanja (Downs, 1957).

Rezultati brojnih istraživanja ukazuju da većina birača u gotovo svim razvijenijim demokratskim društvima lako može da se svrsta na nekom tipu skale levo-desno, koja često predstavlja jednu od glavnih podela unutar društva i determinantni izborne odluke (Mair, 2007). Studije takođe ukazuju da postoji mogućnost međunacionalnog poređenja partijske ideologije prema jednoj ideološkoj dimenziji koja joj leži u osnovi (Kim & Fording, 1998).

S obzirom na to da kvalitet demokratskog procesa u političkim sistemima predstavničkog tipa suštinski zavisi od toga na koji način i u kojoj meri političke partije predstavljaju stavove i interese birača, pitanje odnosa ideoloških pozicija političkih partija i birača već duži niz godina predmet je intenzivnih istraživanja, a pokušaji „merenja” njihove saglasnosti su brojni (Kim & Fording, 1998). U skladu s tim, problem ovog rada jeste kako L-D poziciju političkih partija opažaju birači, a kako se partije same predstavljaju. Istraživanje je za cilj imalo analizu percepcije pozicije političkih partija od strane birača, „izvođenje” pozicije političkih partija iz zvaničnih predizbornih dokumenata, kao i analizu saglasnosti procena iz dva nezavisna izvora.

Metod

Primenjena metodologija ima svoj kvantitativni i kvalitativni deo. Kvantitativni deo analize zasnovan je na postizbornoj studiji sprovedenoj 2012. godine na slučajnom uzorku građana Srbije (N=1568) nakon predsedničkih i parlamentarnih izbora u maju te godine. Anketiranje je sprovedeno metodom „lice u lice”. Kvalitativni deo analize sastojao se u analizi sadržaja predizbornih programa

šest političkih partija/koalicija koje su prešle cenzus (SNS, DS, DSS, LDP, SPS, URS). Korišćeni su podaci prikupljeni unutar *Manifesto* projekta – kvantitativne analize sadržaja partijskih predizbornih dokumenata (Volkens, Lehmann, Merz, Regel, Werner & Schultze, 2014).

Varijable. Iz podataka prikupljenih kvantitativnom metodologijom, u analizi su korišćene tri osnovne varijable.

Izborna orijentacija. Od ispitanika je traženo da s liste 18 ponuđenih, odabere onu izbornu listu, partiju ili koaliciju za koju je glasao/la na izborima koji su održani 2012. godine.

Percepcija ideološke pozicije partija na kontinuumu levo-desno. Od ispitanika je traženo da pozicionira šest relevantnih političkih partija/koalicija (SNS, DS, DSS, LDP, SPS, URS) na jedanaestostepenoj L-D skali (0-levo/10-desno).

Ideološko samo-pozicioniranje. Od ispitanika je traženo da se pozicionira na jedanaestepenoj levo-desno skali (0-levo/10-desno).

Krajnji produkt analize sadržaja, za svrhe tekuće analize, bila je jedna varijabla.

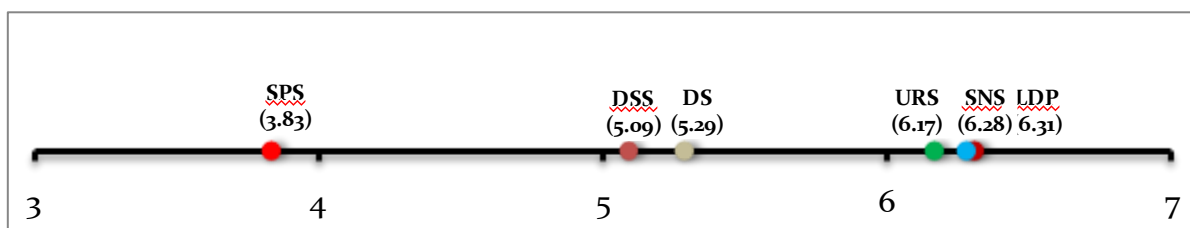
L-D pozicija partije. U analizi sadržaja predizbornih dokumenata, svaki iskaz, kao osnovna jedinica analize, svrstavan je u jednu od 57 kategorija, unutar sedam opštih domena. U skladu s ranije primenjivanom metodologijom na podacima prikupljenim na ovaj način (Kim & Fording, 1998), najpre je sračunata suma procentualne zastupljenosti 13 desničarskih kategorija (npr. tržišna privreda, nacionalizam/patriotizam, red i zakon i sl.), odnosno 13 levičarskih kategorija (npr. anti-imperijalizam, nacionalizacija, radnička klasa i sl.). L-D pozicija partije/koalicije predstavlja relativan odnos zastupljenosti dva tipa kategorija, sračunat prema sledećoj formuli: $(\sum \text{Desno} - \sum \text{Levo}) / (\sum \text{Desno} + \sum \text{Levo})$. Na taj način dobijen je indeks opsega od -1 (levo) do +1 (desno).

Rezultati

Percepcija ideološke pozicije političke partije/koalicije važna je determinanta izborne odluke. Rezultati kvantitativnog dela studije ukazuju da postoji tendencija u biračkom telu Srbije da se glasa za političku stranku/koaliciju koja se na L-D

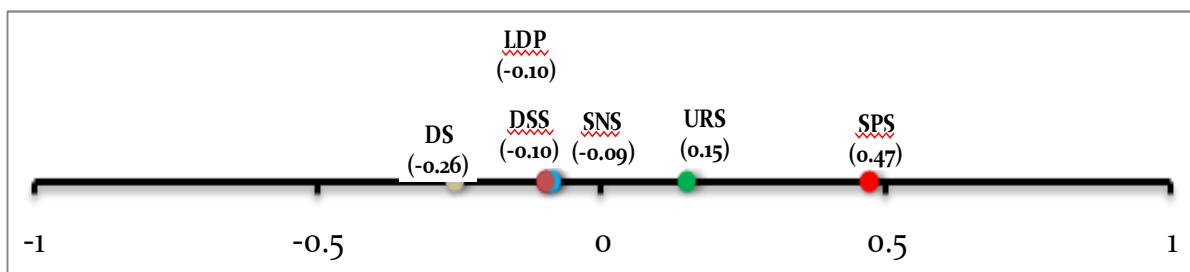
kontinuumu percipira kao najbliža sopstvenoj L-D poziciji. Za SNS ($r=.32$, $p<.01$), DS ($r=.29$, $p<.01$), DSS ($r=.15$, $p<.01$), SPS ($r=.20$, $p<.01$) i URS ($r=.08$, $p<.01$), više glasaju oni koje karakteriše manja distanca između sopstvene i opažene partijske L-D pozicije. Značajna povezanost ovog tipa nije registrovana u vezi s LDP ($r=.07$, $p<.01$).

Oni koji su glasali za koaliciju okupljenu oko SPS-a, opažaju je kao levičarski orijentisanu, dok birači svih ostalih partija, partije za koje su glasali smeštaju na desni pol skale (grafik 1) i to posebno važi za URS, SNS i LDP.

Grafik 1. Percipije L-D pozicije političkih partija/koalicija od strane njihovih birača

S druge strane, na osnovu L-D pozicija političkih partija/koalicije izvedenih iz njihovih zvaničnih predizbornih dokumenata (grafik 2) većina partija bi mogla biti okarakterisana kao (blago) levo orijentisana. URS i SPS su jedine dve partije koje u svojim predizbornim programima sadrže više desničarskih, nego levičarskih tema. Pozicija SPS-a posebno značajno odstupa od percepcije biračkog tela u celini ili percepcije njihovih birača.

Grafik 2. L-D pozicije političkih partija/koalicija izvedena iz predizbornih programa

Neznačajni koeficijenti rang korelacije između L-D pozicije partija izvedene iz predizbornih dokumenata i pozicije partija na osnovu procene birača konkretnih

partija ($\rho = -.14$, $p = .78$) ukazuju na odsustvo slaganja u procenama iz dva različitih izvora.

Zaključak

Rezultati analize pokazuju da postoji nesklad u ideološkim pozicijama političkih partija/koalicija onako kako ih vide birači i kako se političke partije i same predstavljaju u zvaničnim dokumentima, dok je ideološko (samo)pozicioniranje važan činilac izborne odluke.

Registrovani nesklad otvara pitanje izvora sudova o ideološkoj poziciji partija/koalicija. Izvedena L-D pozicija partija zasnovana je na većem broju kategorija koje obuhvataju različite sfere društvenog i političkog života i malo je verovatno da pri formiranju svojih sudova o ideološkoj poziciji birači u obzir uzimaju sve navedene aspekte.

Tokom svake izborne kampanje, glavni izvor informacija o političkim platformama postaju mediji, koji posreduju između političara i birača, fokusirajući pažnju javnosti na određene probleme (Baćević, 2004) što potencijalno postaje osnova za izvođenje sudova o ideološkim pozicijama partija. Tzv. *issue priority* model (Clarke, Elliott, Mishler, Stewart, Whiteley & Zuk, 1992) dodatno postulira „vlasništvo” partija nad određenim temama u vezi s kojima određena stranka gradi ili ima reputacija nekoga ko se na posebno kompetentan način može njome baviti. Ukoliko je to tema koja je posebno ideološki „obojena” (npr. socijalna zaštita) identifikovanje pozicije političke partije u vezi s tom temom može postati osnova za generalizaciju o opštoj ideološkoj poziciji partije koja može zaseniti pozicije o nekim drugim temama koje bi vodile i drugačijim zaključcima.

Dobijeni rezultati imaju jednu važnu praktično implikaciju. Kada građani glasaju za političke partije koje, u terminima ideoloških pozicija, „neadekvatno” opažaju, reprezentacija ličnih i/ili grupnih interesa postaje problematična. O tome bi, između ostalog, i partije trebalo da povedu više računa.

Literatura

Baćević, Lj. (2004). *In media res: efekti medija*. Beograd: Institut društvenih nauka.

- Clarke, H. D., Elliott, E., Mishler, W., Stewart, M., Whiteley, P., & Zuk, G. (1992). *Controversies in Political Economy*. Boulder: Westview.
- Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper & Row.
- Kim, H. & Fording, R. (1998). Voter ideology in Western democracies, 1946-1989. *European Journal of Political Research*, 33, 73-97.
- Mair, P. (2007). Left-Right Orientations. In R. Dalton & H. D. Klingemann (Eds.), *Oxford handbook of political behavior* (pp. 206-222). New York: Oxford University Press.
- Volken, A., Lehmann, P., Merz, N., Regel, S., Werner, A., & Schultze, H. (2014). *The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR)*. Version 2014b. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).